

Uchwała z dnia 27 kwietnia 2001 r., III CZP 6/01

Przewodniczący Sędzia SN Gerard Bieniek

Sędziowie SN: Mirosława Wysocka, Kazimierz Zawada (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Miejskiej Oczyszczalni Ścieków, spółka z o.o. w T. o wpis zmian do rejestru handlowego, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 27 kwietnia 2001 r., przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Piotra Wiśniewskiego, zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Toruniu postanowieniem z dnia 29 grudnia 2000 r.:

„Czy w świetle art. 62 k.h. dopuszczalne jest udzielenie prokury łącznej jednej osobie ?”

podjął uchwałę:

Dopuszczalne jest udzielenie prokury jednej osobie z zastrzeżeniem, że może ona działać tylko łącznie z członkiem zarządu spółki lub wspólnikiem.

Uzasadnienie

Miejska Oczyszczalnia Ścieków, spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w T. wniosła o wpisanie do rejestru handlowego prokury łącznej udzielonej Marii C. z zaznaczeniem, że Maria C. jest upoważniona do działania w imieniu spółki razem z jednym z członków zarządu.

Sąd Rejonowy postanowieniem z dnia 27 września 2000 r. wezwał spółkę do sprecyzowania wniosku, czy udzielona prokura jest prokurą jednoosobową, czy też prokurą łączną. W uzasadnieniu zaś wskazał, że udzielenie prokury łącznej zakłada ustanowienie co najmniej dwóch prokurentów. Po podtrzymaniu przez spółkę pierwotnego wniosku i wyjaśnieniu przez nią, że nie widzi ona możliwości i potrzeby ustanowienia dwóch prokurentów, natomiast uważa za konieczne, ze względów praktycznych, wiążących się z dwuosobowym składem zarządu, udzielenie prokury jednej osobie z zastrzeżeniem, że osoba ta może działać w imieniu spółki tylko

łącznie z członkiem zarządu, Sąd Rejonowy postanowieniem z dnia 6 listopada 2000 r. oddalił wniosek, uznając, zgodnie z wcześniej wyrażonym poglądem, że udzielona przez zarząd spółki prokura nie jest prokurą łączną, ponieważ udzielenie takiej prokury wymaga ustanowienia przynajmniej dwóch prokurentów.

W toku rozpoznawania apelacji spółki od postanowienia Sądu Rejonowego o oddaleniu wniosku Sąd Okręgowy nabral poważnych wątpliwości wyrażonych w zagadnieniu prawnym przytoczonym na wstępie uchwały. Wprawdzie stanowisko Sądu Rejonowego *prima facie* wydaje się oczywiste, inne jednak argumenty niż wynikające z wykładni gramatycznej przemawiają – zdaniem Sądu Okręgowego – na rzecz tezy o dopuszczalności prokury łącznej jednoosobowej. Sąd Okręgowy wskazał w szczególności na to, iż przy dokonywaniu czynności prawnej w ramach tzw. reprezentacji mieszanej, nawet w razie udzielenia przez spółkę prokury łącznej dwóm osobom, wystarcza udział, oprócz członka zarządu, jednego tylko prokurenta. Prokurent, który został umocowany do łącznego działania z innymi prokurentami, jest uprawniony do działania w ramach reprezentacji mieszanej spółki także po wygaśnięciu umocowania pozostałych współprokurentów. Wreszcie – jak wskazują okoliczności sprawy rozpoznawanej przez Sąd Okręgowy – spółka może mieć usprawiedliwiony interes w udzieleniu prokury jednej tylko osobie z zaznaczeniem, że może ona jako prokurent działać tylko wspólnie z członkiem zarządu spółki.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Prokura jest rodzajem pełnomocnictwa. Charakteryzuje się ona tym, że może jej udzielić wyłącznie spółka handlowa (art. 60 k.h. w związku z art. 5 ust. 1 k.h. i art. 1 § 2, art. 630 oraz art. 632 k.s.h.). Ma ona ustawowo określony zakres umocowania (art. 61 k.h.), a jej udzielenie oraz wygaśnięcie podlega zgłoszeniu celem wpisania do rejestru (art. 65 k.h.). Prokura może być udzielona jednej tylko osobie lub kilku osobom (art. 62 k.h.). W tym wypadku może być udzielona każdej z kilku osób oddzielnie (prokura oddzielna, samodzielna) lub kilku z nich łącznie (prokura łączna). Udzielenie prokury kilku osobom łącznie oznacza, że osoby te mogą skutecznie dokonać w imieniu spółki czynności objętej zakresem przysługującego im umocowania tylko wspólnie.

Oprócz wyłącznego zastępstwa spółki handlowej przez prokurenta (prokurentów), zarówno przepisy kodeksu handlowego – mające zgodnie z art. 622 k.s.h. zastosowanie w sprawach wszczętych przed sądami powszechnymi przed

dniem 1 stycznia 2001 r. – jak i przepisy kodeksu spółek handlowych, przewidują reprezentację spółki handlowej przez prokurenta łącznie z członkiem zarządu (w wypadku spółki kapitałowej) lub łącznie z współnikiem (w wypadku spółki osobowej). Chodzi tu o tzw. reprezentację mieszaną. Według art. 199 § 1 k.h. (art. 205 § 1 k.s.h.), dotyczącego spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, jeżeli zarząd jest wieloosobowy, sposób reprezentowania określa umowa spółki, jeśli zaś umowa spółki tego nie czyni, do składania oświadczeń w imieniu spółki konieczne jest współdziałanie dwóch członków zarządu albo jednego członka zarządu łącznie z prokurentem. Analogiczne uregulowanie dotyczące spółki akcyjnej zawiera art. 370 § 1 k.h. (art. 373 § 1 k.s.h.). Stosownie zaś do art. 83 § 2 k.h. (art. 30 § 1 k.s.h.), współnik spółki jawnej może być w umowie spółki wyłączony od jej reprezentowania lub uprawniony do jej reprezentowania tylko łącznie z innym współnikiem lub prokurentem. To samo odnosi się, w myśl art. 83 § 2 w związku z art. 144 i 152 k.h. (art. 30 § 1 w związku z art. 103 i 117 k.s.h.), do komplementariusza w spółce komandytowej, jak też, zgodnie z art. 30 § 1 w związku z art. 89 k.s.h., do partnera w spółce partnerskiej, oraz, zgodnie z art. 30 § 1 w związku z art. 103, 126 § 1 pkt 1 i art. 137 § 1 k.s.h., do komplementariusza w spółce komandytowo-akcyjnej. Należy jeszcze dodać, że art. 205 § 1 k.s.h. na podstawie odesłania zawartego w art. 97 § 2 k.s.h. ma też odpowiednie zastosowanie do zarządu spółki partnerskiej, jeżeli taki został powołany.

Artykuł 199 § 3 k.h. (art. 205 § 3 k.s.h.) przewiduje, że przepisy regulujące reprezentację spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, gdy jej zarząd jest wieloosobowy, nie wyłączają ustanowienia prokury jednoosobowej lub łącznej i nie ograniczają praw prokurentów wynikających z przepisów o prokurze. Zbieżny z art. 199 § 3 k.h. przepis, dotyczący spółki akcyjnej, zawiera art. 370 § 3 k.h. (art. 373 § 3 k.s.h.).

Z przepisów art. 199 § 3 i art. 370 § 3 k.h. wynika kilka doniosłych konsekwencji.

Po pierwsze, posiadanie przez spółkę kapitałową wieloosobowego zarządu, którego członkowie mają ją reprezentować łącznie, nie ogranicza jej możliwości do ustanowienia prokury łącznej. Spółka kapitałowa o wspomnianym sposobie jej reprezentacji przez zarząd może zatem udzielić tak prokury łącznej, jak i prokury oddzielnej, w szczególności władna jest powołać jednego tylko prokurenta.

Po drugie, przepisy ustawy lub postanowienia umowy (statutu) przewidujące możliwość reprezentowania spółki kapitałowej przez członka zarządu łącznie z prokurentem nie ograniczają kompetencji prokurentów wynikającej z przepisów o prokurze. To zatem, że członek zarządu może działać skutecznie w imieniu spółki kapitałowej tylko łącznie z innym członkiem zarządu lub prokurentem, nie pozbawia osoby, której udzielono prokury oddzielnej, możliwości skutecznego samodzielnego działania w imieniu spółki kapitałowej w charakterze prokurenta. Podobnie osoby, którym udzielono prokury łącznej, mogą jako prokurenci działać wspólnie w imieniu spółki kapitałowej, bez konieczności współdziałania z nimi członka zarządu.

Wreszcie, po trzecie, z art. 199 § 3 i art. 370 § 3 k.h. wynika, że współdziałać z członkiem zarządu spółki kapitałowej w ramach reprezentacji mieszanej może nie tylko prokurent samodzielny, ale także każdy z prokurentów, którym udzielono prokury łącznej. Wyraźne bowiem oddzielenie w tych przepisach działalności prokurenta w ramach mieszanej reprezentacji spółki od samodzielnej jego działalności w imieniu spółki lub działalności wspólnie z innymi prokurentami przemawia za tym, aby wymagania łącznego działania prokurentów nie odnosić do reprezentacji mieszanej. Tutaj miarodajna powinna być jedynie regulacja dotycząca tej reprezentacji. Jeżeli zatem regulacja ta stawia ogólny wymóg, aby członek zarządu działał łącznie z prokurentem, to należy przyjąć, że wystarcza współdziałanie z każdym jednym prokurentem, bez względu na rodzaj udzielonej mu prokury. Trafnie przy tym Sąd Okręgowy zauważył, że jeden z prokurentów, którym udzielono prokury łącznej, może skutecznie współdziałać z członkiem zarządu nawet wtedy, gdy umocowanie pozostałych współprokurentów już wygasło, np. wskutek ich śmierci lub odwołania prokury.

Postanowienia art. 199 § 3 i art. 370 § 3 k.h., wobec braku w tym zakresie specjalnych przepisów, należy stosować w drodze analogii także w odniesieniu do reprezentacji mieszanej spółek osobowych.

Istotą zagadnienia prawnego przedstawionego do rozstrzygnięcia przez Sąd Okręgowy jest pytanie o dopuszczalność udzielenia prokury określonej osobie z zastrzeżeniem, że może ona działać jedynie łącznie z członkiem zarządu spółki kapitałowej lub współnikiem spółki osobowej. W kwestii dopuszczalności udzielenia prokury z wspomnianym zastrzeżeniem występują dwa przeciwstawne stanowiska.

Stanowisko pierwsze, wyrażone w orzecznictwie oraz przeważające w piśmiennictwie, opowiada się za udzieleniem na to pytanie odpowiedzi pozytywnej.

Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 18 lutego 1938 r., C I 170/37 (Zb.Urz. 1938, nr 12, poz. 561), stwierdził, że z zestawienia art. 62 k.h. z art. 370 § 1 k.h. wynika, iż ustawa przewidując przy prokurze łącznej działanie prokurenta tylko przy współudziale drugiej osoby, bynajmniej nie zabrania, aby tą drugą osobą był członek zarządu spółki akcyjnej.

Według drugiego stanowiska, udzielenie prokury z wspomnianym zastrzeżeniem jest niedopuszczalne. Jedni zwolennicy tego stanowiska przyjmują, że takie oświadczenie mocodawcy oznacza udzielenie prokury samodzielnej, z ograniczeniem dotyczącym współdziałania wiążącym tylko w stosunku wewnętrznym, inni natomiast uważają, że oświadczenie o udzieleniu prokury z omawianym zastrzeżeniem jest nieważne. Niedopuszczalność udzielenia prokury określonej osobie z zastrzeżeniem, że może ona działać jedynie łącznie z członkiem zarządu spółki kapitałowej lub współnikiem spółki osobowej uzasadniana jest pojęciową odmiennością reprezentacji mieszanej i prokury łącznej oraz tym, że brzmienie art. 62 k.h. nie obejmuje takiej ewentualności. Podnosi się także, że dopuszczenie do tego, iż prokurent mógłby działać tylko w ramach reprezentacji mieszanej stanowiłoby zaprzeczenie roli prokurenta w spółce handlowej jako jej pełnomocnika.

Rozpatrywaną kwestię należy rozstrzygnąć na rzecz stanowiska uznającego dopuszczalność udzielenia prokury z zastrzeżeniem – skutecznym wobec osób trzecich – że prokurent może działać tylko łącznie z członkiem zarządu spółki kapitałowej lub współnikiem.

Niewątpliwie czym innym, w świetle poczynionych wyżej uwag, jest tzw. reprezentacja mieszana spółki, a czym innym prokura łączna. Nie ulega też wątpliwości, że prokura udzielona określonej osobie z zastrzeżeniem, że może ona działać jedynie łącznie z członkiem zarządu lub współnikiem, nie mieści się w pojęciu prokury łącznej wynikającym z art. 62 k.h. Prokura łączna zakłada bowiem udzielenie umocowania łącznie dwóm lub więcej osobom. Każda zatem z umocowanych łącznie osób jest prokurentem. Natomiast w razie udzielenia prokury określonej osobie z zastrzeżeniem, że może ona działać jedynie łącznie z członkiem zarządu lub współnikiem, prokurentem jest tylko ta jedna osoba. Druga, z którą ona ma współdziałać, nie ma takiego statusu. Można tu przeto mówić co najwyżej o prokurze łącznej niewłaściwej.

To jednak, że rozpatrywany przypadek prokury nie mieści się w pojęciu prokury łącznej wynikającym z art. 62 k.h., nie przesądza jeszcze o jego niedopuszczalności. Istnieją bowiem doniosłe argumenty przemawiające za dopuszczeniem prokury, zawierającej wspomniane zastrzeżenie, na równi z prokurą łączną, i stosowaniem do niej na zasadzie analogii przepisów odnoszących się do prokury łącznej.

W praktyce, na co trafnie zwrócił uwagę Sąd Okręgowy, występują sytuacje, w których ujawnia się potrzeba udzielenia prokury określonej osobie z takim właśnie zastrzeżeniem. W pewnych okolicznościach, np. gdy spółka, tak jak w niniejszej sprawie, ma dwuosobowy zarząd i mają ją reprezentować łącznie bądź obaj członkowie zarządu bądź jeden z nich wraz z prokurentem, udzielenie prokury może być niezbędne dla sprawnego funkcjonowania spółki w wypadkach choroby członka zarządu, jego urlopu itp. Jednocześnie zaś wzgląd na bezpieczeństwo spółki może sprzeciwiać się udzieleniu prokury samodzielnej jednej osobie, a wzgląd na koszty – udzieleniu prokury łącznej dwóm osobom. Niedopuszczenie udzielenia prokury z wspomnianym zastrzeżeniem uniemożliwiłoby zatem w niektórych sytuacjach właściwe funkcjonowanie reprezentacji spółki przez utrudnienie korzystania z reprezentacji mieszanej. Jeżeli zaś ustawodawca umożliwi reprezentację mieszaną, wolno zakładać, że akceptuje on także jej optymalne wykorzystanie przez dopuszczenie udzielenia prokury z zastrzeżeniem, o którym mowa.

Założenie to wzmacnia wynikająca z art. 199 § 3 i art. 370 § 3 k.h. możliwość działania w ramach reprezentacji mieszanej przez prokurenta łącznego po wygaśnięciu umocowania pozostałych współprokurentów. Ustawodawca aprobował tu bowiem sytuację, w której prokurent może działać jedynie w ramach reprezentacji mieszanej, tj. stan w swych skutkach zbieżny z tym, do którego zmierza udzielenie prokury z wspomnianym zastrzeżeniem.

Udzielenie określonej osobie prokury z zastrzeżeniem, że może ona działać tylko łącznie z członkiem zarządu lub współnikiem, nie narusza przy tym przewidzianego w art. 61 § 3 k.h. zakazu ograniczenia prokury ze skutkiem prawnym wobec osób trzecich. W przepisie tym chodzi bowiem o ograniczenie ustalonego w art. 61 § 1 k.h. zakresu umocowania prokurenta, a wymaganie, aby prokurent współdziałał z członkiem zarządu lub współnikiem, podobnie jak

wymaganie współdziałania przez prokurentów łącznych, dotyczy sposobu reprezentowania spółki.

Co się zaś tyczy kwestii związanych z współdziałaniem prokurenta z członkiem zarządu lub wspólnikiem, mogą tu w pełni znaleźć zastosowanie zasady odnoszące się do prokury łącznej. Na potrzeby przepisów o rejestrze rozpatrywana prokura może być określana jako „prokura łączna – z członkiem zarządu” lub jako „prokura łączna – z wspólnikiem (komplementariuszem) reprezentującym spółkę”.

Z przytoczonych powodów rozstrzygnięto przedstawione zagadnienie prawne, jak w uchwale (art. 390 § 1 k.p.c.).